

КОСОВО: РІК ПОТОМУ

Випробування та досягнення

ЛОРД РОБЕРТСОН ПОРТ-ЕЛЕНСЬКИЙ

Генеральний секретар НАТО

Неофіційний переклад

Зміст

<u>Вступ</u>	5
<u>Що викликало косовську кризу</u>	6
<u>Цілі повітряної операції</u>	10
<u>Проведення повітряної операції</u>	13
<u>Успіх, якого досягнуто у Косовому від початку конфлікту</u>	16
<u>Роботу ще не завершено: Аналіз майбутніх завдань</u>	18
<u>Справедливе та необхідне рішення</u>	22
<u>Що можна було зробити краще?</u>	23

Вступ

Рік тому Альянс розпочав повітряну операцію проти Югославії, щоби припинити репресії у Косовому - і наша операція завершилась успіхом. У бурхливому потоці слів, сказаних з того часу, можна легко пропустити цей простий факт. Досі існує величезне непорозуміння того, що сталося. Зараз підходящий момент озирнутися назад, на те, яку роль відіграво НАТО під час конфлікту, переглянути, чого досягли сили КФОР з того часу, і подивитися вперед. Ризик був високим - перед НАТО постало чимало проблем - і ціна була зависокою. Але як пообіцяв Альянс ще тоді, сербські сили виведено з Косового, введено сили КФОР, а біженці повернулися додому. Проте не будемо піддаватись ілюзіям - попереду все ще величезна робота.

Криза була тривалою і не варто сподіватись розв'язати її за один рік. Досягнення наші вражаючі - навіть нечувані - але не можна задовольнитися сьогоднішнім станом речей. Та для тих, хто має сумніви, відповідь проста - зважте на альтернативи. Звіт ОБСЄ: «*Косово: свідоцтва та розповіді*» освітлює ситуацію у Косовому, обрисовуючи шокуючу картину спланованої кампанії насильства проти мирних косовських албанців. Ніхто не був у безпеці. Звіт говорить: «Холодіє кров від свідоцтв про те, що вбивства були навмисне спрямовані проти дітей, тероризуючи цим дорослих та цілі общини косовських албанців». Якби НАТО не розпочало діяти, то павутина насильства все поширювалася б, спричиняючи дедалі більше смертей. Сотні тисяч біженців сильно обтяжили би сусідні країни, а це викликало б дестабілізацію цілого регіону. Тоді ті, що сьогодні критикують Альянс за те, що він зробив, критикували би його за те, чого він не зробив.

Проблемою, яка нині хвилює не лише Альянс, є завершення роботи в Косовому. Повітряна операція НАТО та введення сил КФОР на територію Косового створили платформу для подальшого розвитку успіху, але це вимагає ресурсів і відданості справі, інакше є ризик того, що усіх, який так нелегко дістався, може швидко сплинути. До того ж, населення Косового та лідери косовських албанців мусять вхопитися за можливість, що їм представилась, аби не втратити доброї волі та підтримки світової спільноти. У минулому національна ненависть вже спричиняла катастрофи, і досить тяжкі. Та якими гіркими не були би такі спогади, їх слід відкинути, якщо ми хочемо побудувати абсолютно нове майбутнє.

Едмунд Бурк зазначив, що бездіяльноті добра вистачить, щоби перемогло зло. У березні минулого року всі 19 країн - членів Альянсу вирішили діяти. Далі хочу запропонувати Вам мої власні роздуми на тему косовських подій.

Що викликало косовську кризу

Коли НАТО розпочало повітряну кампанію, ситуація у Косовому являла собою посилення етнічного насильства, пригноблення демократії, порушення правопорядку та систематичні порушення прав людини правлячим колом. До того ж керівництво Белграду відмовилося шукати шляхів політичного вирішення конфлікту. В той же час були свідчення того, що уряд Федеративної Республіки Югославія планує посилити репресії. Світова спільнота відчула наближення гуманітарної катастрофи. Неохоче, НАТО вирішило застосувати силу.

До кризи привели умови, пов'язані як з давнім минулім, так і з недавніми подіями. Балкані, що історично знаходились між Туреччиною та Європою, тобто на межі культур та релігій, здавна були неспокійним регіоном. За століттями напруження пришов авторитарний режим часів правління Президента Тіто, який придушив, але не знайшов вирішення давніх проблем.

Коріння косовської трагедії можна простежити від приходу до влади Слободана Мілошевіча, його нині маловідомої промови у Польже у 1987 році та скасування у 1989 році статусу автономії провінції та встановлення безпосереднього управління нею урядом у Белграді. У наступні роки населенню Косового дедалі більше відмовляли у праві на самоврядування, на власні джерела прибутків, на власну правову та судову системи, на право виховувати своїх дітей на їхній рідній мові та згідно своїх культурних традицій.

Спочатку Косовські албанці боролися з таким станом речей мирними засобами. Серби домінували в адміністративних структурах і тоді Косовські албанці сформували свого роду «паралельний уряд» і навіть провели вибори. Уряд спробував надати албанцям освіту та медичне обслуговування, яких їх позбавив режим Мілошевіча. Кінець-кінцем, коли мирна опозиція зазнала поразки, деякі з косовських албанців взяли в руки зброю і організували загони, відомі нині як Армія визволення Косового.

Армія визволення Косового стала прямим продуктом репресій, які проводили серби. Але виникнення збройних формувань косовських албанців використав уряд Югославії, щоби виправдати наростання насильства і викликати подальше відчуження населення. Погіршення ситуації у Косовому викликало занепокоєння світової спільноти у зв'язку з порушеннями прав людини і потенційною дестабілізацією сусідніх з Югославією країн.

Застосування тиску з боку світової спільноти

У грудні 1997 року відбулась зустріч міністрів закордонних справ країн - членів Альянсу, на якій вони підтвердили свою зацікавленість у стабільності на Балканах, маючи на увазі не лише Боснію та Герцеговину, але й регіон навколо неї та висловили занепокоєння з приводу загострення етнічного напруження у Косовому.

Важливо згадати неабиякі зусилля, яких доклало НАТО та інші міжнародні організації, щоб уникнути військового втручання до Косового, але одночасно даючи Президенту Мілошевічу зрозуміти свою готовність використати силу у разі необхідності. Досвід говорив, що дипломатія без загрози використання сили не справить на нього враження. Навесні 1998 року міністри країн-членів НАТО закликали сторони конфлікту знайти його мирне вирішення та віддали наказ військовому керівництву бути готовим до застосування підрозділів, коли у цьому виникне потреба.

Дії НАТО, зокрема демонстраційні польоти бойових літаків Альянсу, певною мірою стримували дії югославських збройних сил, але Армія визволення Косового продовжувала свою військову діяльність і це закінчилося

контранаступом сербських військових формувань наприкінці літа, під час якого вони, як завжди, не робили різниці між військовими та цивільним населенням. За оцінками Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців в результаті цих подій 20 000 осіб було переміщено. У дедалі гірших погодних умовах майже 50 000 осіб були змушені жити у розбитих під відкритим небом таборах. Восени 1998 року було прийнято низку дипломатичних ініціатив, зокрема візит до Белграду Генерального секретаря НАТО д-ра Хав'єра Солані, Спеціального Посланця уряду

© SHAPE

Зустріч Генерального секретаря НАТО д-ра Хав'єра Солані, Верховного головнокомандувача об'єднаними збройними силами НАТО в Європі генерала Уеслі Кларка та Голови Військового Комітету НАТО генерала Клауса Науманна з Президентом Мілошевічем восени 1998 року - одна з багатьох спроб попередити про наслідки відмови від пошуку шляхів політичного врегулювання косовського конфлікту.

США Річарда Холбрука, голови Військового Комітету НАТО генерала Клауса Науманна та Верховного головнокомандувача об'єднаними збройними силами НАТО в Європі генерала Уеслі Кларка. У вересні 1998 року Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію № 1199, яка висловлює занепокоєння світової спільноти через надмірне використання сили сербськими підрозділами безпеки, звертає увагу на можливість гуманітарної катастрофи та закликає обидві сторони конфлікту припинити вогонь.

На підтримку цих ініціатив та щоб переконати Президента Мілошевіча вивести сербські підрозділи з Косового і розпочати співпрацю заради встановлення миру та припинення насильства 13 жовтня 1998 року Північноатлантична рада НАТО надала повноважень для проведення повітряних ударів проти Югославії.

В результаті такого тиску Президент Мілошевіч погодився обмежити чисельність військових підрозділів та сил безпеки в провінції, а також кількість

їхнього озброєння. Він погодився також на розгортання в провінції місії спостерігачів під проводом ОБСЄ - Місії Верифікації по Косовому - та повітряної місії спостереження НАТО. Альянс розгорнув також військові оперативно-тактичні сили в регіоні, щоби у разі необхідності допомогти евакюувати Місію Верифікації ОБСЄ.

Насильство та репресії у Косовому тривають

Незважаючи на ці заходи, організовані акти насильства, репресій, провокацій та покарань тривали, особливо з боку сербських сил та воєнізованих загонів. У своєму грудневому звіті за 1999 рік під назвою: «*Косово: свідоцтва та розповіді*» відділ демократичних інституцій та захисту прав людини ОБСЄ зазначає, що до кінця 1998 року понад 350 000 мешканців Косового переважно албанців, але також невелика кількість сербів, були змушені залишити домівки.

Будь-який виважений аналіз ситуації у Косовому, особливо за період з 1998 року, визнає, що серйозні акти насильства і провокацій були вчинені косовськими албанцями, зокрема, Армією визволення Косового, проти сербського населення. Тримаючись політики насильства, вони дедалі зменшували і без того невеликі шанси владнати кризу мирним шляхом. Однак, як говорить вище означений звіт, акти насильства, вчинені Армією визволення Косового бліді у порівнянні із спланованою, добре організованою та безжалісно втіленою кампанією насильства та знищення, яку проводив режим Югославського уряду проти косовських албанців.

Звіт ОБСЄ так говорить про масове вбивство сорока неозброєних косовських албанців у селі Рачак 15 січня 1999 року: *«то була межа між насильством та війною, перехід до воєнних злочинів та злочинів проти людства»*. Цей випадок шокував світову спільноту і викристалізував її рішучість знайти вирішення проблеми Косового.

Іншими ключовими подіями перед-конфліктного періоду, освітленими у звіті ОБСЄ, стали вбивства Косовських албанців поліцейськими силами у Рогово та Раковіна пізніше у січні, початок «зимових навчань», коли бомбардування населених пунктів у лютому та березні змусили мешканців муніципального округу Вучітрн залишити домівки; військово-поліцейська операція у Качанік у лютому, коли застосувалась тактика спалювання та знищення домівок цивільного населення у регіоні, де за припущенням діяла Армія визволення Косового, поліцейський рейд в албанському кварталі у Пріштіні на початку березня у відповідь на вбивство двох поліцейських. Разом з вбивствами у Рачак, ці події, як зазначається у звіті ОБСЄ свідчили про «*тяжкі порушення югославськими та сербськими силами прав цивільного населення*».

Поразка переговорів у Рамбуїс

Наприкінці січня 1999 року Контактна Група з питань копишиньої Югославії, до складу якої увійшли Велика Британія, Італія, Німеччина, Росія, Сполучені Штати Америки та Франція, погодилась виступити посередником на переговорах між сторонами конфлікту. Альянс підтримав цю ініціативу, видавши попередження

обом сторонами конфлікту і погодившись використати у разі необхідності авіацію Альянсу. 6 лютого 1999 року сторони зустрілись у Рамбуйє, що неподалік від Парижу, для обговорення мирної угоди.

Переговори тривали 17 днів і завершилися засіданням у Парижі в середині березня. Обом сторонам було запропоновано багато з того, чого вони прагли, але вони мали також багато в чому поступитися. Косовським албанцям було запропоновано суттєву автономію, яку гарантували б сили під проводом НАТО, але не незалежність. Сербів просили визнати автономію, але не суверенітет Косового, залишаючи відкритим питання про статус провінції. На жаль, незважаючи на величезні зусилля світової спільноти та рішення делегації косовських албанців підписати мирну угоду в Рамбуйє, делегація Югославії відмовилась це зробити. Тепер ми розуміємо, що уряд Югославії ніколи серйозно не сприймав переговори у Рамбуйє.

Навіть доки переговори тривали, військові та поліцейські сили Югославії готувалися до більш інтенсивних операцій проти етнічних албанців у Косовому. Порушуючи домовленості від жовтня 1998 року, серби значно збільшили чисельність сил та кількість озброєння у провінції. За цей період Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, ОБСЄ та інші міжнародні організації неодноразово сповіщали про погіршення ситуації з порушенням прав людини. Після заключної спроби Річарда Холброка переконати Президента Мілошевіча переглянути його політику, Генеральний секретар НАТО Хав'єр Солана, розуміючи, що дипломатія вичерпала свої ресурси, віддав наказ на проведення операції об'єднаних сил Альянсу.

Історичне рішення було прийнято після місяців інтенсивних політичних переговорів і закликів до югославського уряду з боку ООН, Контактної групи, країн Великої Вісімки та інших організацій припинити репресії та акти насильства, які дедалі загострювали гуманітарну кризу. Зневага урядом Югославії цих звернень, політика терору проти власного населення, пряме порушення основних міжнародних стандартів гуманного поводження та провал всіх дипломатичних намагань вирішити конфлікт політичним шляхом - все це не лишило НАТО іншого вибору, крім застосування сили.

Цілі повітряної операції

Альянс недвозначно попередив Президента Мілошевіча, що станеться у разі ігноруванням ним та його урядом вимог світової спільноти. Адже сутність примусової дипломатії полягає в тому, що погрози силою, щоби бути переконливими, потребують підтримки реальною силою, якщо дійде до її застосування. Альянс не блефував.

12 квітня 1999 року, коли не лишилося сумніву, що уряд Югославії не відступить від політики масових вигнань косовських албанців з їхніх домівок, Північноатлантична рада політично виправдала своє рішення наступною заявою:

«Ніяк не струмовані напади югославських військових, поліцейських та воєнізованих загонів на цивільне населення Косового призвели до великомасштабної гуманітарної катастрофи, яка також загрожує дестабілізувати сусідній регіон. Сотні тисяч людей були жорстоко вигнані з Косового урядом ФРЮ. Ми засуджуємо ці приголомшливе порушення прав людини та непропорційне використання сили Югославією. Така злочинна екстремістська політика, для якої не було жодних причин, зробила необхідною і виправданою військову операцію НАТО.

Військова кампанія НАТО відповідає політичній меті світової спільноти - створити мирне, багатоетнічне та демократичне Косово, у якому всі люди

Війська НАТО допомагають наглядати за поселеннями змушених залишити Косово внаслідок дій сербських військ.
(Брацда, колишня Югославська республіка Македонія* - квітень 1999 року).
*Туреччина визнає конституційну назву Республіки Македонії.

житимуть у безпеці та користуватимуться рієнами правами та свободами».

Звіт ОБСЄ підтверджує також, що витіснення албанців силами югославів та сербів «проводилося планомірно і з очевидним порушенням права війни» і що «порушення прав косовських албанців після 20 березня стали продовженням добре відпрацьованих дій югославських та сербських сил, оскільки вони мали місце у багатьох місцевостях Косового набагато раніше 20 березня». На початку квітня стало відомо про заплановану сербами за кілька місяців до того акцію «Підкова», метою якої було насильницьким шляхом витіснити косовських албанців з провінції.

На початку повітряної кампанії Альянс дав чітко зрозуміти уряду Мілошевича, які дії очікуються від його режиму щодо припинення наступних дій:

1. не на словах припинити будь-які бойові дії та покласти край насильству та репресіям;
2. гарантувати виведення з Косового військових та поліцейських сил, а також воєнізованих загонів;
3. погодитися на дислокування у Косовому міжнародних військових підрозділів;
4. погодитися без жодних умов на безпечно повернення біженців та переміщених осіб та необмежений доступ до них представників організацій з надання гуманітарної допомоги;
5. надати тверді гарантії своєї готовності дотримуватись угод, досягнутих у Рамбуйє, з метою створення для Косового рамкового політичного документа у відповідності до міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Коли вищезгадані умови були виконані Президентом Мілошевичем, Генеральний секретар НАТО за рішенням Північноатлантичної ради віддав наказ не розпочинати повітряну операцію до 10 червня 1999 року. Протягом всього конфлікту Альянс чітко давав зрозуміти, що метою кампанії не була поразка Сербії або Федеративної Республіки Югославії і що це не була війна проти сербського народу. То не було війною взагалі. То була обережно проведена операція з метою припинення активів насильства у Косовому шляхом пропорційного використання відповідних військових механізмів, які були задіяні. Розпочав цю кампанію Альянс лише для того, аби переконати Президента Мілошевича погодитися на справедливі вимоги, які викладено вище. Кінцевий результат став для уряду Югославії значно гіршим розв'язанням проблеми, ніж той, що пропонували йому раніше під час переговорів у Рамбуйє.

Рішення застосувати силу не було легким для НАТО. Слід віддати належне західним демократіям - вони неохоче беруться до зброй. Зваживши на всі «за» і «проти», це рішення приймали спільно 19 країн, які мають відмінні політичні традиції і різні внутрішні проблеми, а це було нелегко. Компроміс, якого ми мали досягти, міг ускладнити завдання військових. Але в основі Альянсу лежить принцип консенсусу і це не привод для жалю, а навпаки предмет

гордості. У ситуації, пов'язаній з політичним ризиком, країни-члени НАТО погодилися, що акція по припиненню репресій у Косовому була історичним імперативом і було зрозуміло, що НАТО має домінувати у вирішенні цієї проблеми.

Місцеве населення тепло вітає німецьких військовослужбовців (Пришрен, червень 1999 року).

Проведення повітряної операції

Задум операції Об'єднаних сил передбачав поетапну кампанію з метою досягнення політичної мети при мінімальному застосуванні сили. Першим етапом операції була демонстрація сили Альянсу, потім планувалося застосування сили проти сербів у Косовому, а у разі необхідності — поширити коло операції на цілі скрізь по всій території ФРЮ з метою знищенння об'єктів, які підтримували військові можливості Югославії та використовувалися для нанесення ударів по цивільному населенню Косового. Ми сподівались, хоча й ніколи не визнавали цього, що Президент Мілошевіч швидко відчує рішучість НАТО діяти і погодиться на умови, поставлені перед ним. Замість того, його кампанія етнічних чищень набуvalа дедалі більшого розмаху, і це змусило керівництво Альянсу прискорити темпи та суттєво підсилити свою кампанію.

© DOD (US)

Американські винищувачі - бомбардувальники F-16 готуються до зльоту з італійської авіабази Авіано під час операції об'єднаних збройних сил.

Вибір цілей

Повітряна операція мала на меті ослабити військові можливості сербів, як стратегічно, так і тактично. Удары по тактичним цілям, таким як артилерійські установки та польові штаби, мали безпосередній вплив на припинення етнічних чищень у Косовому. Удары по стратегічним цілям, таким як будівлі міністерств та нафтопереробні заводи мали триваліші і ширші наслідки для військової машини сербів. Було здійснено понад 38 000 бойових вилетів, серед яких 10 484 вилетів з нанесенням ударів. При цьому з боку НАТО не було жодної жертви, що не можна розглядати інакше, як видатне досягнення.

На першому етапі було необхідно знищити систему противовітряної

оборони сербів. Це було непросто, адже серби мали розвинуту мережу противовітряної оборони, до якої входило чимало мобільних компонентів. Але без повітряної переваги НАТО не вдалося б настільки ефективно виконати військову місію і водночас захистити своїх людей, наносячи удари точно по повітряних цілях і максимально зменшивши супутні руйнування. І хоча загроза Альянсу поступово зменшувалась, вона не зникала зовсім, тому протягом всієї операції від Альянсу вимагалася постійна бойова готовність.

В основному удари Альянсу по повітряним цілім були спрямовані проти польових штабів, підрозділів, розгорнутих у польових умовах, важкої зброя та техніки, а також формувань, розташованих у Косовому та південній Сербії. Більшість цих цілей були мобільними, до того ж, на початку операції несприятливі погодні умови ускладнювали визначення їхнього місцезнаходження. Нанесеню

помешкання цивільних осіб як скованки зброї та техніки, маскували військову техніку під цивільний транспорт та іноді навіть застосовували людські щити. Тобто серби використовували прагнення Альянсу уникнути жертв серед цивільного населення. Постійна присутність військових літаків НАТО примушувала сербів переховуватися і часто напасті на них можна було лише тоді, коли

© DOD (US)

З італійської бази злітає американський винищувач F-15E "Ігн".

Вони осмілювалися залишити свої скованки.

Стратегічними цілями вважалися об'єкти противовітряної оборони сербів, командні пункти, штаби військових та поліцейських сил та маршрути постачання. Іноді НАТО критикували за такі удари, заявляючи, що вони загрожували не лише власності військових, але й цивільного населення. Однак, Альянс дуже обережно обирає цілі для нанесення ударів, оцінюючи їхнє значення для військового успіху сербів. Об'єкти атакували лише в тому разі, якщо вони відігравали визначну роль в операціях югославських військових і їхнє знищення надавало певну військову перевагу. Було зроблено все для того, аби якнайменше постраждало сербське цивільне населення.

Мінімізація ризиків для цивільного населення

Вибір цілей здійснювався і переглядався на різних рівнях командування, щоби забезпечити їх цілковиту відповідність нормам міжнародного права та переконатися що вони виправдані з військової точки зору і мінімально загрожують життям та власності цивільного населення.

Насправді, основним стримуючим фактором було побоювання завдати ненавмисної шкоди. Багато цілей не були атаковані взагалі з огляду на зависокий ризик для життя не-комбатантів. Але ці обмеження не вплинули на кінцевий результат. Сучасні технології, кваліфіковані дії пілотів НАТО та обережний вибір цілей привели Альянс до перемоги, при цьому кількість жертв серед цивільного населення була дуже незначною.

Ми ніколи не дізнаємося про точну кількість людських жертв серед цивільного населення, але за оцінками групи незалежних експертів організації з питань захисту прав людини «Хьюмен Райтс Воч» загальна кількість випадків, які привели до загибелі цивільного населення становить 90 і всього загинуло від 488 до 527 осіб - 87 з них у населеному пункті Коріса, де сербська війська змусили цивільних зайняти об'єкт, всім відомий як військовий. Але така цифра смертей цивільного населення значно нижча за ту, яку називає уряд Югославії і яка становить 1 200 - 5 700 випадків.

Випадки смертей серед цивільного населення завжди викликають сум і Альянс сильно жалкує з приводу смертей, які він спричинив, але на ці смерті слід подивитися з точки зору того, чого НАТО намагалося уникнути в майбутньому, а саме подальшої жорстокості з боку режиму уряду Югославії. Будь-який неупереджений аналіз покаже, що льотний склад Альянсу досяг надзвичайно високих стандартів. Нереалістично очікувати, що ризик можна виключити взагалі. І це добре розуміли і часто на цьому наголошували самі косовські албанці.

Всупереч цинічним спробам сербів використати на свою користь випадки загибелі цивільних осіб в результаті бомбових ударів НАТО, Альянс твердо тримався своєї позиції. Президент Мілошевіч розраховував, що з часом вона ослабне. Але він помилявся. Операція тривала досить довго і була непростою для Альянсу, але єдність і спільність мета, які було покладено в основу операції НАТО у Косовому, підтримували її проведення. Постійне підвищення ефективності дій авіації і розуміння єдності Альянсу відіграли визначну роль у перемозі над сербами.

Успіх, якого досягнуто у Косовому від початку конфлікту.

Сили КФОР входять до Косового у червні 1999 року, де їх зустрічають квітами.

© Сток

Зважаючи на спадщину насильства, не дивно, що ситуацію у Косовому ще й досі не вдалося владнати і ще довгий час вона потребуватиме втручання світової спільноти. У провінції не вщухають складні проблеми, але водночас спостерігається вже й чимало позитивних зрушень, пов'язаних з введенням на територію Косового миротворчих сил КФОР.

За час, що сплинув від закінчення повітряної операції, 1 300 000 біженців повернулися до своїх домівок: 10 000 - з Албанії, колишньої Югославської Республіки Македонії¹ та інших країн по всьому світі, а також 550 000 переміщених осіб, які перебували на території Косового. Рівень злочинності все ще залишається високим, але знишився суттєво. Наприклад, кількість вбивств на тиждень становила у червні 50, а нині становить лише 5.

На додаток до своєї місії по встановленню та підтримці стабільного середовища у Косовому, сили КФОР допомагають Тимчасовій Адміністрації ООН у Косовому подолати жах війни та закласти підвальнини мирного, терпимого, багатоетнічного суспільства у майбутньому.

Військовослужбовці сил КФОР та представники світової спільноти очистили понад 16 000 житлових будинків, 1 165 шкіл та майже 2 000 кілометрів шляхів від нерозірвавшихся мін та артилерійських снарядів, надали мешканцям провінції понад один мільйон черепичних дахів, 18 000 пічок та 4 000 вантажівок дров. Понад 43 000 мешканців Косового отримали лікування у медичних пунктах сил КФОР. Інженерні підрозділи сил КФОР відремонтували електростанції,

¹
Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою

дороги, мости та залізниці.

До того ж, 50% особового складу сил КФОР на даному етапі забезпечують захист національних меншин у Косовому (переважно сербів), зокрема захист їхніх домівок, перевезення людей до шкіл та крамниць, патрулювання, перевірки на контрольних пунктах, захист власності та надають інші види допомоги місцевому населенню.

Важливо завжди пам'ятати про масштаб нещодавньої косовської трагедії та її історичні передумови. Потрібен час, щоби загоїлись фізичні та психологічні

© ARRC Images

Страшні руйнування, спричинені у Косовому сербськими військами.

рани. Потрібен реалістичних підхід щодо того, яких поліпшень можна очікувати у найближчому майбутньому. НАТО має намір продовжувати свої політику неупередженого ставлення до всіх людей Косового та підтримувати цілі світової спільноти, які викладено у Резолюції Ради безпеки ООН № 1244.

Роботу ще не завершено: Аналіз майбутніх завдань

Безумовно, залишилося ще багато роботи попереду. Світова спільнота та населення Косово мають разом розвивати вже досягнутий успіх. Резолюція Ради безпеки ООН № 1244 від 12 червня 1999 року визначає обов'язки світової спільноти на період діяльності Тимчасової адміністрації ООН у Косовому. Вищезгадана резолюція, а також Військово-технічного Угоди по виведенню югославських підрозділів та Оперативний План НАТО (ОПЛАН 10413 Операція «Спільній Охоронець») заклали основу діяльності сил КФОР та визначили їхні зобов'язання:

Командувач силами КФОР генерал Клаус Рейнхард супроводжує Генерального секретаря НАТО лорда Робертсона під час його візиту до штабу сил КФОР у жовтні 1999 року.

- стримування поновлення ворожості та загроз Косовому з боку югославських та сербських сил;
- встановлення безпечної середовища та забезпечення правопорядку;
- демілітаризація Армії визволення Косово;
- підтримка діяльності міжнародних гуманітарних організацій
- співпраця та підтримка цивільних підрозділів Тимчасової Адміністрації ООН у Косовому.

Стримування поновлення ворожості та загроз Косовому

Відповідно до положень Військово-технічної Угоди, підписаної між НАТО та югославськими командирами 9 червня 1999 року, югославська армія та сили внутрішньої безпеки виводяться з Косово за межі п'ятикілометрової зони безпеки між провінцією та рештою території Федеративної Республіки Югославії. Нині югославські збройні сили та сили КФОР керуються цією угодою у визначені своїх відносин. До того ж, присутність в провінції майже 40 000 добре оснащених та високопрофесійних військових переважно з країн НАТО являє собою сильний стримуючий фактор проти відновлення ворожості та гарантує відсутність загрози Косовому з боку Югославії.

У разі виникнення подібної загрози сили КФОР готові відповісти на неї. Єдиним поки що не вирешеним питанням залишається повернення до Косово за сприятливих для того умов та, як було домовлено, обмеженої кількості югославських військових та поліцейських підрозділів, яке дозволяється Резолюцією Ради безпеки ООН № 1244. Ці підрозділи з обмеженою кількістю особового складу планується залучити до виконання конкретних завдань, пов'язаних з маркуванням мінних полів та розмінуванням, а також забезпечити присутність сербів в місцях перетину кордонів та охорону місць загального користування. Сили КФОР виконують положення щодо повернення до Косово сербських підрозділів, коли для цього будуть створені необхідні умови.

Підтримка безпеки у Косовому

Завдання сил КФОР, яке ще й досі не вдалося виконати, це гарантування стабільного та безпечної середовища у Косовому. Позитивним досягненням стало покращання середовища безпеки за останні дев'ять місяців присутності у Косовому сил КФОР, про що свідчить різке зменшення кількості серйозних злочинів завдяки спільним зусиллям сил КФОР та Місії ООН у Косовому. Кожного дня військовослужбовці сил КФОР здійснюють від 500 до 750 патрулів, охороняючи понад 500 важливих ділянок і 200 транспортних контрольно-пропускних пунктів.

Зусилля сил КФОР були би ефективнішими, якби у Косовому діяли загони міжнародних поліцейських сил та повною мірою функціонувала судова система. Але нестача коштів та особового складу, особливо поліцейських сил, стримує діяльність Місії ООН у Косовому. Відсутність ефективної судової системи робить покарання злочинців надзвичайно складною справою, дає їм відчуття безкарності. А це в свою чергу ускладнює виконання найважливішого завдання з забезпечення громадського порядку, а саме: захисту національних меншин. І вирішити ці проблеми слід негайно.

Пріоритетним завданням та найбільшим хвилюванням сил КФОР є посилення безпеки меншин. Наприклад, у Пріштині, 100 військовослужбовців сил КФОР проживають з сербськими сім'ями і захищають їх. Солдати КФОР постійно супроводжують сербських та циганських дітей до школи. У Мітровіці, районі найбільшого етнічного напруження, сили КФОР намагаються захистити

національні меншини по обидва боки річки Ібар.

Сили КФОР готові допомагати всім біженцям та переміщеним особам повернутися до своїх домівок. Прикро, але більшість представників меншин залишається переміщеною. Вони покинули свої домівки протягом або відразу після конфлікту до того часу як з метою захисту цивільного населення було

розгорнуто сили КФОР.

Відтоді деякі з них повернулися і сили КФОР залишаються відданими спріві створення в Косовому такого середовища, у якому всі мешканці провінції будь-якої етнічної приналежності могли б мирно співіснувати. Але обсяг завдань, що стоять перед нами, величезний. Слогади про колишню несправедливість, будь-то справжню чи уявлену,

Французькі підрозділи сил КФОР стримують демонстрантів у Косовській Мітровіці

можуть легко пробудити ненависть в межах будь-якої з общин Косового. Це означає, що у найближчому майбутньому навряд чи можна буде зменшити обсяг завдань сил КФОР, тому вони мають залишатися повністю укомплектованими та забезпеченими ресурсами.

НАТО розуміє, що безпека — не лише внутрішня справа. КФОР докладає зусиль до охорони кордонів з Албанією, колишньою Югославською Республікою Македонією² та кордонів провінції з Чорногорією та Сербією.

Повернення представників Армії визволення Косового до цивільного життя.

Третім важливим завданням сил КФОР стала демілітаризація Армії визволення Косового. Однією з ключових проблем після-конфліктного періоду є інтеграція колишніх бійців Армії визволення Косового до цивільного життя. Залучення Армії визволення Косового до процесу демілітаризації було б неможливим без плану трансформації. Керівництво КФОР розуміло, що головне не просто роззброїти бійців Армії визволення Косового, які станом на грудень минулого року мали 10 000 одиниць зброй, але й допомогти їм знайти роботу. Тісно співпрацюючи з Місією ООН у Косовому та Спеціальним Представником Генерального секретаря НАТО паном Бернардом Кучнером, сили КФОР докладали зусиль до створення корпусу захисту Косового - цивільної організації, завданням якої є допомога населенню провінції у разі стихійного лиха чи техногенної

2

Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою

катастрофи, і яка не має серед своїх функцій охорону правопорядку. Як тільки будуть вирішенні всі організаційні питання щодо створення корпусу захисту Косового, він перейде від безпосереднє керівництво Місії ООН у Косовому, проте щоденний контроль його діяльності здійснюватимуть сили КФОР.

Сили КФОР прагнуть побачити, як населення Косового почне саме відповідати за те, що відбувається у провінції. Але щоб це сталося, лідери косовських общин мають добре попрацювати. Публічно і особисто вони мусять виступати проти етнічного розділення та насильства. Відданість ідеї справедливого багатоетнічного суспільства у Косовому має виключати будь-який натяк на двозначність, інакше є ризик втратити підтримку світової спільноти.

Підтримка міжнародних гуманітарних зусиль

Окрім гарантування безпеки в Косовому, сили КФОР координують та підтримують діяльність міжнародної гуманітарної адміністрації, яку очолює д-р Кучнер. Враховуючи гіркий досвід конфлікту в Боснії, сили КФОР та Місія ООН у Косовому встановили між собою тісні робочі відносини завдяки щоденним зустрічам, спільному плануванню та розробленню спільної стратегії на всіх рівнях.

Сили КФОР та Місія ООН у Косовому, зокрема її «стрижень» Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців ефективно працюють разом, розроблюючи програму надання гуманітарної допомоги. Завдяки їхнім зусиллям у поєднанні з зусиллями неурядових організацій вдалося уникнути страждань, хвороб та смертей населення у зимовий період. Між іншим, 95% програми підготовки до зимового періоду було виконано до початку зими - величезне досягнення за таких обставин, яке залишилося майже непоміченим. І навіть більше того, враховуючи суворість клімату на Балканах, протягом всієї зими не було зареєстровано жодного смертельного випадку через нестачу їжі або відсутність житла.

Серед інших видатних досягнень можна назвати відновлення роботи шкіл. Вперше за 10 років 300 000 дітей проходять навчання в школах на їхній рідній мові. Це лише одна з ознак повернення до мирного життя, якою може зараз скористатися провінція.

Допомога Місії ООН у Косовому

Проте нестача ресурсів заважає Місії ООН у Косовому втілити свої плани в життя. Сплаченню застав перетворилося на проблему. Маючи недостатньо грошей на зарплатню вчителів, муніципальних працівників та працівників залізниці, як може Місія ООН у Косовому очікувати побудувати ефективну цивільну адміністрацію і висловлювати волю світової спільноти? Чи не є це в інтересах світової спільноти надати достатньо ресурсів — і фінансових, і людських, зокрема, особового складу поліцейських підрозділів, щоби якнайшвидше віправити ці недоліки? У цьому відношенні уряди всіх країн, зокрема й країн-членів НАТО, мають зробити більше.

Справедливе та необхідне рішення

Порушення прав людини урядом Федеративної Республіки Югославії та гуманітарна катастрофа, яку вдалося відвернути завдяки втручанню Альянсу, погрожувала підірвати цінності, на яких будеться нова Європа. Варварські вчинки правлячого режиму Югославії привнесли нестабільноті в сусідні країни і поставили під загрозу мирний процес в Боснії та Герцеговині. Якби НАТО не відреагувало на політику етнічних чищень, воно зрадило б свої цінності та поставило б під великі сумніви надійність своїх установ. Відповівши на виклик Президента Мілошевіча, країни-члени Альянсу підтвердили, що спільні цінності та повага до прав людини стоять в центрі світових демократій та демократій країн Альянсу.

Успіх не закрив очі Альянсу на необхідність вивчати уроки конфлікту, процес цей і досі триває. Операція в Косовому виявила недоліки військових можливостей НАТО, особливо в Європі, які ми маємо усунути. Вже зараз Альянс діє згідно з Ініціативою Оборонних Можливостей і шляхом підсилення ролі Європи в Альянсі завдяки розробці власне європейської системи безпеки та оборони. Таким чином країни-члени Альянсу роблять практичні кроки, щоб позбутися виявлених під час операції недоліків. Необхідно реорганізувати та переоснастити наші війська, аби досягти більшої гнучкості, мобільності та ефективності. І зробити це спід негайно. Ми не можемо знати, де і коли трапиться наступна криза. Необхідні для досягнення цієї мети ресурси будуть виділені.

Однак, нагадаю, що своєї мети повітряна операція Альянсу досягла менш ніж за три місяці при незвичайно низькій кількості жертв серед цивільного населення і без втрат в бою з боку НАТО. Коаліція трималася разом і всі сусідні Федеративні Республіки Югославії країни підтримували політику Альянсу, незважаючи на політичний та економічний ризики їхнім країнам. НАТО не забуде цієї підтримки, як не забуде і ролі країн-учасниць програми «Партнерство заради миру», які діяли рішуче та ефективно для досягнення успіху під час кризи та після її завершення. Сили КФОР користуються сьогодні широком підтримкою, 19 країн - членів НАТО беруть активну участь у миротворчій діяльності сил КФОР, зокрема Росія, яка виступає ключовим партнером у досягненні та підтримці стабільного миру в регіоні.

НАТО розуміє основоположну важливість тривалого успіху на Балканах. Досягти його буде нелегко. Не можна очікувати, що корінні зміни відбудуться за одну ніч. Багато зроблено, багато і залишається зробити. НАТО твердо стоятиме на досягненні гуманітарних та демократичних цілей, які ми всі поділяємо.

Що можна було зробити краще?

Сила наших демократій полягає в тому, що навіть, якщо військова операція була успішною і користується широкою підтримкою, все одно чимало людей будуть запитувати - а чи варто було її розпочинати - з точки зору політики та законності, і, коли вже операцію розпочато, чи можна було би провести її інакше. Сьогодні, коли минує рік від початку операції у Косовому, доречно переглянути цю критику, щоб справедливо оцінити події. Головним чином, постають наступні питання стосовно операції НАТО:

Чи наполягає світова спільнота на тому, що поразка переговорів у Рамбуйє була неминучою?

Дехто вважає, що наполягаючи на присутності міжнародних військових формувань під проводом НАТО, які наглядали б за виконанням досягнутих в Рамбуйє домовленостей, Контактна Група унеможливила підписання угоди югославською стороною. Твердять також, що запропонована чисельність іноземних військ на території Югославії була настільки надмірною, що серби жодним чином не могли прийняти таку умову.

Справді, уряд Югославії відкидає можливість гарантування будь-якої угоди військовими формуваннями під проводом НАТО, але «послужний список» Президента Мілошевіча говорить сам за себе. Міжнародна спільнота мала врахувати постійну неповагу Президента Мілошевіча до попередньо досягнутих угод і той факт, що єдиним способом гарантувати його повагу до Угоди Рамбуйє була присутність міжнародних сил безпеки. До того ж, без виконання цієї умови, Угоді не погодилися б підписати косовські албанці.

Право ввести на територію Югославії війська НАТО надавала стандартна угода про статус сил, яка використовувалася у багатьох інших випадках. Але тоді таке право не обговорювали і тому невикористання цього права не може бути поясненням поразки переговорів у Рамбуйє.

Незважаючи на присутність міжнародних сил безпеки, Угоди Рамбуйє визнавали автономію Косового в межах Югославії і дозволяли перебування та функціонування військових та поліцейських підрозділів (VJ та MUP) на території провінції. Угода передбачала тимчасовий статус провінції на період трьох років і мала на меті забезпечити захист всіх сторін. Уряд Югославії відмовився добровільно продовжувати переговори, кінець-кінцем сербські військові формування було взагалі виїдено з території Косового - ще гірший результат, ніж міг би бути у разі підписання угоди у Рамбуйє.

Чи були законними дії НАТО без мандату Ради Безпеки ООН?

Деякі сперечаються, чи мало НАТО право діяти проти Федеративної Республіки Югославії у Косовому без окремого мандату Ради Безпеки ООН.

Країни-члени обережно ставилися до юридичної основи свого рішення. Югослави не виконали безліч вимог Ради Безпеки згідно зі статтею VII Статуту ООН і Північноатлантична рада Альянсу при обговоренні ситуації взяла до уваги наступні факти:

- Невиконання урядом Югославії попере дніх резолюцій Ради Безпеки ООН;
- Ігнорування попере джень Генерального секретаря ООН про можливість уманітарної катастрофи у Косовому;
- Ризик такої катастрофи у світлі відмови уряду Югославії шукати мирного розв'язання кризи;
- Мала вірогідність того, що найближчим часом буде прийнято наступну резолюцію Ради Безпеки ООН
- Загроза миру і стабільності в регіоні.

Тоді члени Північноатлантичної ради погодилися, що існує достатня юридична основа для того, щоб пригрозити, а у разі необхідності, і використати силу проти Федеративної Республіки Югославії.

Якби НАТО не розпочало діяти, уряд Югославії продовжував би свої brutal'ni repressii proti albans'kogo naseleniya Kosovogo. Tod'i t'i, kto vижiv p'slia etnich'nogo nassil'stva ta sverogo zimi, prodovzhivali zhiti v taborakh dlya b'jekenc'z za mezhami svoei batykevshchi i region bulo bi prirecheno na prodovzhennya v'jini ta nestabil'nist' u priydeishni roki.

Чи зробив Альянс все можливе, щоб уникнути «супутніх втрат» і чи достатньою ефективною була висота польотів авіації НАТО?

Дехто каже, що незважаючи на незначні втрати серед цивільного населення, Альянс має би зробити більше для захисту цивільних. Однак, як ми пояснили раніше, при плануванні операції НАТО ми зробили все можливе, щоб мінімізувати загрозу цивільному населенню і дотримувались вимог міжнародного права війни.

Ми переконувались, що кожна ціль є звіськовим об'єктом, обирали зброю таким чином, щоб вона наносила мінімальні ненавмисні втрати. Вивчалася відстань від цілі до найближчих цивільних об'єктів. Час нанесення ударів був обмеженим, щоби зменшити можливість появи поряд з місцем бомбардування когось із цивільних. Льотчики дотримувались суворох норм ведення повітряного бою і дістали еквівалент припиняючи бомбардування, якщо, на їхню думку, підвищується ризик так званих «супутніх пошкоджень». Незважаючи на все це, окремі помилки були неминучими і системи озброєння іноді виходили з ладу. Великої уваги ми приділяли розслідуванню помилок та засвоєнню досвіду.

Ми ніколи не дізнаємося про точну кількість жертв серед цивільного населення внаслідок повітряної операції, і до того ж НАТО не має доступу до районів нанесення ударів за межами Косового. Однак за оцінками групи незалежних експертів організації з питань захисту прав людини «Хьюмен

Райтс Воч» загальна кількість випадків, які привели до загибелі цивільних осіб становить 90, це означає, що до смертей цивільного населення привело менше 1% від 10 484 бойових випадків авіації НАТО.

Ті, хто критикує операцію, стверджують, що заходи щодо зменшення загрози командам пілотів привели до того, що вони не могли літати нижче певних висот і тому їм було складніше виявляти цілі і зменшувало точність їх враження. Але це не так. Сучасні системи озброєння спроможні вражати цілі у великому радіусі та на різних висотах з надзвичайною точністю. Самі пілоти вказували на те, що літаючи вище більшості об'єктів противника, їм було легше виявляти цілі і навіть дозволяло облітати їх перед нанесенням ударів. Невірно також говорити, що всі удари наносилися з великих висот. По ходу розвитку кампанії і якщо цього дозволяли умови бою, деякі літаки літали на висоті 6 000 футів. Необхідно було врівноважити ризик пілотів з результатами, очікуванimi від ударів. Погані погодні умови

та прагнення уникнути ненавмисних ушкоджень були набагато сильнішими стримуючими факторами, ніж висота польотів.

Кінець-кінцем, повітряна операція досягла своєї мети. І, наспаки, стратегія сербів зазнала поразки. Вони сподівались протриматись довше за Альянс і підтримати громадську підтримку Альянсу, демонструючи свої втрати. Їхня неспроможність досягти цього була однією з причин поразки і змусила прийняти вимоги світової спільноти.

Літак "Харієр GR7" королівських ВПС готується нанести з середньої висоти удар по складу боєприпасів бомбою з лазерним наведенням.

Чи правильно було сплановано та проведено операцію НАТО в Косовому?

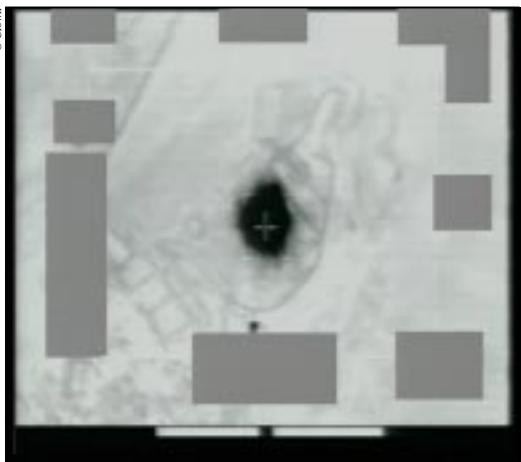
Дехто каже, що повітряну операцію слід було провести більш агресивно, нанісши вже на ранньому етапі удар по серцю Югославії - Белграду, дехто критикує Альянс за рішення не проводити наземну операцію в Косовому.

Такий диспут є суто теоретичним - НАТО перемогло з такою стратегією, яку воно мало. Авіаудари спрацювали. Не будемо забувати, що Альянс вирішив використати військову силу для досягнення конкретних політичних цілей - припинити насильство та репресії, а не нанести Югославії військову поразку. Всюди говорять, що єдиною надією для Президента Милошевіча було добитися розколу Альянсу. В той час, як головним для Альянсу було зберегти свою єдність та врахувати демократичні прагнення всіх 19 країн-членів. Уникаючи непотрібних страждань серед сербського населення, життєво важливим було також зберегти підтримку дій Альянсу громадськістю та світовою спільнотою.

НАТО відповіло повітряною кампанією на посилення репресій у Косовому. І коли повітряна операція затяглась, інші можливості військового вирішення конфлікту обговорювалися в штаб-квартирі Альянсу та в столицях країн-членів. Зрозуміло, що країни-члени неохоче сприймали ідею наземної операції, яка забрала б багато часу, була складною та дорого обійшлася як з точки зору життя людей, так і з точки зору матеріальних ресурсів та обладнання. Існує, однак, думка, що у разі необхідності Альянс розпочав би наземну операцію. Можливо, в це повірив і Президент Мілошевич, і це ймовірно стало однією з причин його капітуляції.

Чи навмисне НАТО надавало невірну інформацію про успіх авіаударів проти сербських сил у Косовому?

© Crown

Той самий склад боєприпасів після нанесення бомбового удара.

Брифінгу він зазначив, що Альянс здійснив 93 успішних удари по танках, 153 - по бронетранспортерах, 339 - по військовим транспортним засобам та 389 - по артилерійським установкам та мінометам.

У червні, коли конфлікт все ще тривав, називалися наступні цифри: знищено танків - 120, артилерійських установок - 314, бронетранспортерів - 203. Зважаючи на те, що під час ведення бойових дій важко оцінювати втрати противника, особливо в умовах відсутності безпосереднього доступу до наземних об'єктів, такі дані можуть відатися перебільшеними у порівнянні до більш пізніх оцінок і свідчать лише про те, наскільки точним намагається бути Альянс у своїх заявах під час конфлікту. Слід також зазначити, що у сербів в Косовому залишилося чимало броньованої техніки, більшість якої було замасковано під час конфлікту.

Але цифри відвілікають нас від справжнього значення операції. Коли

генерала Кларка запитали, скільки цілей було вражено, він відповів: «достатньо». В цілому, операція Альянсу проти Югославії, яка змусила Президента Мілошевіча прийняти вимоги світової спільноти, досягла політичної мети. Це і є виміром успіху НАТО в цій операції.

У таборі для біженців у колишній Югославській Республіці Македонії* британські підрозділи під проводом НАТО забезпечують їжею та пікуються про косовських албанців, жорстоко витіснюючи їх зі своїх домівок сербськими військами.

*Туреччина визнає конституційну незалежність Республіки Македонії.

Чи не була операція НАТО сама по собі етнічним чищенням, проти якого вона була спрямована?

Дехто каже, що операція Альянсу спричинила брутальні етнічні чищення, насильство та масову втечу біженців. Факти не підтверджують цього. Етнічні чищення, які проводив уряд Президента Мілошевіча, були спланованими і «добре організованими». Так говориться у звіті ОБСЄ. Ім передувало нарощування військового потенціалу, яке тривало наявіть під час проведення переговорів у Рамбуйє. Пізніше за даними розведки було встановлено, що Президент Мілошевіч мав сплановану стратегію переселення населення косовських албанців з Косового (операція «Підкова»).

Ми знаємо також, що він намагався здійснити жорстокі етнічні чищення, але це йому не вдалося. Тепер біженці повернулися до своїх домівок. Замість того, щоб десь переховуватися, відсиджуватись в таборах для біженців або бути розкиданими по всій Європі, більшість косовських албанців повернулася додому за ці місяці. Порівняйте з Боснією та Герцеговиною, де все ще перебуває третина мільйону біженців та вдвічі більше тимчасово переміщених осіб. Тверда та вчасна відповідь Альянсу та світової спільноти поклала край розростанню павутини брутального насильства.